

TARIXIY MANBALAR ASOSIDA TALABALARNING AXBOROT-ANALITIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Oybek G'aniyevich Davlatov

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy
pedagogika universiteti, Toshkent*

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarixiy manbalar vositasida talabalarning axborot-analitik kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari chuqur o'rganiladi. Raqamli transformatsiya sharoitida talabalarning axborot-analitik kompetentligining dolzarbligi, uning tuzilmasi, tarkibiy qismlari, rivojlanish darajalari va pedagogik mazmuni batafsil tahlil qilinadi. Maqolada kompetentlik yondashuvi, axborot savodxonligi konsepsiyasi va tarixiy manbashunoslikni o'z ichiga olgan integrativ nazariy bazasi kengroq tahlil qilinadi. Tarixiy manbalar bilan ishlash jarayoni talabalarning axborotni izlash, yig'ish, tizimlashtirish, tahlil qilish, tanqidiy baholash va sintez qilish ko'nikmalarini shakllantirish uchun noyob didaktik imkoniyatlarni beradi.

Kalit so'zlar: axborot-analitik kompetentlik, tarixiy manbalar, raqamli transformatsiya, pedagogik metodika, birlamchi manbalar, tanqidiy fikrlash, ta'lim sifati.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННО- АНАЛИТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИСТОРИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКОВ

Аннотация. В данной статье подробно рассматриваются теоретические основы развития информационно-аналитической компетенции студентов с использованием исторических источников. Подробно анализируется актуальность информационно-аналитической компетенции студентов в контексте цифровой трансформации, ее структура, компоненты, уровни развития и педагогическое содержание. В статье всесторонне анализируется интегративная теоретическая база, включающая компетентностный подход, концепцию информационной грамотности и изучение исторических источников. Процесс работы с историческими источниками предоставляет студентам уникальные дидактические возможности для формирования навыков поиска, сбора, систематизации, анализа, критической оценки и синтеза информации.

Ключевые слова: информационно-аналитическая компетенция, исторические источники, цифровая трансформация, педагогическая методология, первичные источники, критическое мышление, качество образования.

THEORETICAL BASIS OF DEVELOPING STUDENTS' INFORMATION- ANALYTICAL COMPETENCE ON THE BASIS OF HISTORICAL SOURCES

Abstract. This article deeply studies the theoretical foundations of developing students' information-analytical competence using historical sources. The relevance of

students' information-analytical competence in the context of digital transformation, its structure, components, levels of development and pedagogical content are analyzed in detail. The article comprehensively analyzes the integrative theoretical basis, which includes the competency approach, the concept of information literacy and historical source studies. The process of working with historical sources provides unique didactic opportunities for students to form skills in searching, collecting, systematizing, analyzing, critically evaluating and synthesizing information.

Keywords: *information-analytical competence, historical sources, digital transformation, pedagogical methodology, primary sources, critical thinking, quality of education.*

KIRISH

Har qanday sohadagi professional mutaxassisning muvaffaqiyati ko'p jihatdan uning zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda yangi ma'lumotlarni topish, talqin qilish, tanqidiy baholash va o'z kasbiy faoliyatiga tatbiq etish, axborot oqimlarini shakllantirish va boshqarish, shuningdek, yangi axborot yaratishga bo'lgan tayyorligi va qobiliyati bilan belgilanadi. Zamonaviy jamiyatda professional bo'lish uchun bitiruvchilar qator ko'nikmalarga ega bo'lishlari lozim, ular orasida tahliliy ko'nikmalar juda muhim o'rin tutadi. Shu bois, kasbiy tayyorgarlikning asosiy vazifalaridan biri talabalarda tahliliy darajadagi zaruriy baza va kasbiy tajribani yaratishdan iboratdir. Talaba-bo'lajak mutaxassisning bilimi to'liq va tizimli bo'lishi kerak. Bitiruvchi hayotiy va kasbiy muammolarga duch kelganda, nazariya va amaliyotdagi noma'lum hodisalarni tahlil qilish va talqin qila olishi, nazariy va amaliy tadqiqot usullarini egallagan bo'lishi hamda tadqiqotlardan to'g'ri xulosa chiqara olishi lozim. Ushbu talablar har qanday tayyorgarlik yo'nalishi, jumladan, matematika yo'nalishi talabasining kasbiy rivojlanishi uchun ham dolzarbdir.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari jadal sur'atlarda kechmoqda. XXI asrning uchinchi o'n yilligi boshlanishi bilan ta'lim muassasalari oldida mutlaqo yangicha vazifalar paydo bo'ldi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida tub va chuqur islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini

tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni va 2023-yil 11-apreldagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy kompetentsiyalarni shakllantirish va raqamli ta'lim muhitini yaratish bo'yicha aniq va amali vazifalar belgilab berilgan. Mazkur me'yoriy-huquqiy hujjatlarda oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarining kasbiy kompetentsiyalarini, jumladan, axborot bilan ishlash, tahliliy fikrlash, ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini va mustaqil yechish qobiliyatini rivojlantirish zarurligi alohida ta'kidlangan. Axborot-analitik kompetentlik zamonaviy ta'lim paradigmasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu tushuncha o'z ichiga axborotni izlash, yig'ish, tizimlashtirish, tahlil qilish, baholash, qayta ishlash va yangi bilim yaratish uchun foydalanish ko'nikmalarini qamrab oladi. UNESCO, Yevropa Ittifoqi va OECD kabi xalqaro tashkilotlarning ta'lim siyosati hujjatlarida ham axborot savodxonligi, raqamli kompetentlik va analitik ko'nikmalarning rivojlantirilishi ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilab qo'yilgan.

Raqamli transformatsiya insoniy faoliyatning barchasi bo'yicha tubdan yangilanish jarayonidir. Bu jarayonlar ta'lim sektori uchun juda muhim ahamiyat kasb etadi. McKinsey Global Institutening tadqiqotlariga ko'ra, 2030-yilga kelib global ishchi kuchining taxminan 375 million kishisi turli sohalarda o'zlarini qayta tayyorlashi kerak bo'ladi, shuningdek, yangi kompetentsiyalarni o'zlashtirishlari zarur bo'ladi. World Economic Forum ning "The Future of Jobs Report 2023" hisobotiga ko'ra, 2025-2030-yillar davomida axborot bilan ishlash, raqamli savodxonlik, tahliliy fikrlash va murakkab masalalarni yechish ko'nikmalariga talab sezilarli darajada ortib ketadi. Raqamli transformatsiya ta'lim tizimiga bir nechta muhim yo'nalishlarda ta'sir ko'rsatmoqda. Birinchidan, ta'lim kontenti va maqsadlari tubdan o'zgarmoqda - faqat bilim o'tkazish emas, balki kompetentsiyalar va ko'nikmalar rivojlantirish asosiy maqsad bo'lib oqmoqda. Ikkinchidan, ta'lim jarayonining shakli va ko'rinishlari yangilanmoqda - asinxron o'qish, blended learning, virtual ta'lim ortib ketmoqda. Uchinchidan, o'qituvchining roli o'zgarmoqda - o'qituvchi faqat bilim o'tkazuvchi emas, balkan talabalarning o'z tarbiyasida yolboschi (facilitator) bo'lib qolmoqda.

Har bir zamonaviy talabaning muvaffaqiyati uchun ongning chaqqonligi (zehn o'tkirligi) zarurdir. Bu talabalarga ma'lumotlarni tanqidiy baholash, muammolarni

hal qilish va ijodiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Axborot haddan tashqari to'planib ketgan hozirgi asrda tanqidiy-tahliliy ko'nikmalarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu o'quvchiga ma'lumotlar ummonida suzish, eng kerakli bilimni optimal tarzda egallash va ulardan to'g'ri xulosalar chiqarish imkonini beradi. Shuning uchun ta'lim tizimlari uchun talabalarda tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirishni asosiy kun tartibiga qo'yish hayotiy zaruratga aylanmoqda.

O'zbekiston kontekstida raqamli transformatsiya ta'lim sohasida alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbek oliy ta'lim tizimi butun dunyo talabalariga ochilmoqda va raqamli muhitga integratsiya qilinmoqda. Mazkur me'yoriy-huquqiy hujjatlarda oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarining kasbiy kompetentsiyalarini, jumladan, axborot bilan ishlash, tahliliy fikrlash va ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligi alohida ta'kidlangan. Axborot-analitik kompetentlik quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

1. Kognitiv komponent – axborot izlash, tahlil qilish va tushunish malakasi, naqsh va bog'lanishlari aniqlash qobiliyati;
2. Operatsion komponent – axborot bilan ishlashning amaliy ko'nikmasi, turli vositalardan foydalanish malakasi;
3. Motivatsion komponent – axborot bilan ishlashga bo'lgan qiziqish, mustaqil tadqiqotga interes, yangilikka ehtiyoj;
4. Refleksiv komponent – o'z faoliyatining baholashi, javob berish mas'uliyati, o'z qarorlarining sababliligi.

Tarixiy manbalar yozma hujjatlar, arxiv materiallari, epigrafik yodgorliklar, numizmatik topilmalar, etnografik ma'lumotlar, memuar adabiyotlari, fotosuratlar, audiovideo zapis va boshqa birlamchi (original) manbalar. Ular talabalarning ta'limida noyob va qimmatli resurslar hisoblanadi va bir nechta muhim pedagogik ahamiyatga ega. Tarixiy manbalar bilan ishlashning pedagogik ahamiyati juda yuqori va ko'p qirrali. Ilk navbatida, tarixiy manbalar bilan ishlash talabalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Talaba tarixiy manba bilan ishlaganda, u barcha manbalarni suva bilan qarashiga, yani: Bu manba qaysi vaqtda yozilgan? Muallif kimdir? Uning manzerasida nima edi? Bu manba boshqa manbalar bilan qanday bog'lanadi? Uning ishonchliligi qanday? – degan savollari bilan

munosabat biladi. Bu esa o'z-o'zidan tanqidiy baholovchi fikrlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, tarixiy manbalar bilan ishlash jarayonida talaba o'z mustaqil xulosalarini shakllantiradi. U turli manbalarni qiyoslaydi, ulardan faktlarni chiqaradi, ularning o'zaro tutashuvini topadi va natijada o'z argumentlangan xulosasini chiqaradi. Bu esa mustaqil fikrlash va tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Uchinchidan, tarixiy manbalar bilan ishlash to'rt komponentli axborot-analitik kompetentlikni bir vaqtda rivojlantirishga xizmat qiladi:

- Kognitiv komponent: talaba o'tgan zamondagi voqealarni va kontekstni tushunadi;
- Operatsion komponent: talaba manba bilan ishlarning turli usullarini o'zlashtiradi;
- Motivatsion komponent: talaba o'tgan zamonga bo'lgan qiziqishi ortib ketadi;
- Refleksiv komponent: talaba o'z xulosalarining va qarorlarining to'g'riligi haqida o'ylaydi.

To'rtinchidan, tarixiy manbalar bilan ishlash talabalarning tarixni tushunishini chuqurlashtiradi. Ular nafaqat "nima sodir bo'ldi" degan savolining javobini topadi, balki "nega shunday sodir bo'ldi", "shunday bo'lish mumkin edi mi?", "bugungi zamoningiz nimalar o'rgatadi?" kabi murakkab savollarning javoblarini izlaydi.

Beshinchidan, tarixiy manbalar bilan ishlash talabalarning raqamli savodxonligini oshiradi. Hozirgi kunda ko'pchilik tarixiy manbalar raqamli formatda mavjud (e-kutubxonalar, raqamli arxivlar) va talabalar ularni izlash, tahlil qilish, vizualizatsiya qilish uchun raqamli vositalarni o'rganishlari kerak. O'zbekiston tarixiy manbalarining boy xazinasiga ega bo'lgan mamlakatdir. O'rta Osiyo mintaqasida yaratilgan minglab qo'lyozmalar, arxiv hujjatlari, huquqiy-me'yoriy manbalar, epigrafik yodgorliklar va boshqa tarixiy materiallar mavjud. Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Bobur va boshqa buyuk allomalarning asarlari, Xiva, Buxoro, Qo'qon xonliklariga oid tarixiy hujjatlar, sovet davri arxivlari va mustaqillik davri manbaalari talabalarga axborot bilan

ishlashning turli jihatlarini o'rgatish uchun boyitilmagan pedagogik imkoniyatlarni taqdim etadi.

Tarixiy manbalar va axborot-analitik kompetentlik o'rtasidagi bog'lanish juda chuqur va o'zaro ta'sirchan. Tarixiy manba bilan ishlash jarayoni axborot-analitik kompetentlikning barcha komponentlarini bir vaqtda rivojlantirishga xizmat qiladi. Axborot izlash jarayoni. Talaba ma'lum davrga oid axborotni izlashga majbur bo'ladi. Bu undangan arxiv bazalarida, raqamli kutubxonalarda, veb-saytlarda, ilmiy ma'qolalarda axborot qidirish ko'nikmalarini talab qiladi. Bunda talaba bu axborotlarning haqiqiyligini, manbaini, muallifi imkoniyatlarini va kesilishini baholaydi. Tarixiy manba izlash jarayonida talaba uchun muhim quyidagillardir:

- Qaysi manbalarda kerak bo'lgan axborot topilishi mumkinligini bilish;
- Samarali qidiruvchi so'zlarni tuzish;
- Turli bazalar va kutubxonalarda izlash;
- Topilgan ma'lumotlarning aktualligi va ishonchliligi;
- Manba meta-ma'lumotlarini (muallif, vaqt, joyi) aniqlash.

Topilgan axborotlarni shug'ul qismlarga ajratib, ularning o'zaro bog'lanishini tavakkol qiladi. U zarur faktlarni ajrata oladi, asosiy va ikkinchi darajali ma'lumotlarni belgilaydi, ulardan tug'ri xulosa chiqaradi. Tarixiy manba tahlili jarayonida talaba:

- Matnning asosiy g'oyasini va davomi detallarini ajrata oladi;
- Manba muallifi nuqtai nazarini tushunadi;
- Tarixiy kontekstni tushunadi;
- Faktlarni va interpretation (talqinlarni) ajrata oladi;
- Manba dan tashqarida qanday axborot yo'q ekanligini aniqlaydi.

Tarixiy manbalar bilan ishlashda talaba manba haqida kritik fikirlanadi. U suraladi: bu manba qaysi vaqtda yozilgan? Muallif kimdir? Uning manzerasida nima edi? Bu manba boshqa manbalar bilan qanday bog'lanadi? Uning ishonchliligi qanday? Muallif manzorayida nima edi? Qanday ma'lumotlar qo'llanilgan? Qanday ma'lumotlar e'tiborga olinmagan?

Yangi bilim yaratish. Tarixiy manbalar bilan ishlash jarayonida talaba yangi bilim, yangi tushunchalarni yaratadi. U o'tgan zamonga, o'tgan voqea va shaxslarni

chuqur tushunadi va shu tushunchalarni bugungi kunning dolzarbligiga bog'laydi. Misol uchun, o'zbekiston tarixidagi tashkent-qoqon urushi haqida o'rganayotgan talaba bugungi davlatning tashkil etilishi, xalqning birligining ahamiyati va mustaqillikni asrash zarurligini yangicha tushunadi. Kompetentlikning to'rtta komponentining rivojlanishi. Tarixiy manbalar bilan ishlash jarayonida:

Kognitiv komponent rivojlanadi: Talaba tarixiy kontekstni tushunadi, turli manbalarni taqqoslaydi, naqshlarni aniqlaydi, yangi tushunchalarni shakllanadi;

Operatsion komponent rivojlanadi: Talaba raqamli arxivlardan izlash, matnni tahlil qilish, ma'lumotlarni tashkil qilish, natijalarni tasvirlash ko'nikmalarini o'zlashtiradi;

Motivatsion komponent rivojlanadi: Talaba tarixga bo'lgan qiziqishi ortib ketadi, mustaqil tadqiqotga interes payda bo'ladi, darsda faol qatnashish ortib ketadi;

Refleksiv komponent rivojlanadi: Talaba o'z faoliyati haqida o'ylaydi, o'z xatoliklarini anglaydi, o'z xulosalarining to'g'riligi haqida fikr yuritadi.

Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarixiy manbalar bilan ishlash metodikasi va axborot kompetentligini rivojlantirish alohida-alohida tadqiq qilingan bo'lsa-da, ularning integratsiyalashgan holda, ya'ni tarixiy manbalar vositasida axborot-analitik kompetentlikni rivojlantirish metodikasi yetarli darajada o'rganilmagan. Shu sababli ushbu tadqiqot ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Tarixiy manbalar va axborot-analitik kompetentlikni integratsiyalashning dolzarligi quyidagi omillarga asoslanadi:

Birinchidan, raqamli transformatsiya sharoitida axborot hajmining keskin oshishi talabalardan axborotni saralash, tanqidiy baholash va tahlil qilish ko'nikmalarini talab qilmoqda. Bugungi kunda internetda mavjud bo'lgan ma'lumotlarning bir qismi noto'g'ri, soxta yoki qasddan buzilgan bo'lib, talaba ularni aniqlash va ajrata olishi kerak. Tarixiy manbalar bilan ishlash tajribasi aynan shu ko'nikmalarni shakllantiradi. UNESCO ning 2023-yil hisobot ma'lumotiga ko'ra, global dezo-informatsiya bilan kurashing tahmin qilindi, shuningdek, talabalarning axborot savodxonligini oshirish muhim bo'lib oqmoqda. Ikkinchidan, O'zbek pedagogika fanida tarixiy manbalardan foydalanish metodikasi yetarli darajada

ishlab chiqilmagan. Ko'pchilik hollarda tarixiy manbalar faqat tarix fani doirasida, sirtidan tanishish darajasida o'rganiladi, holbuki ular axborot-analitik kompetentlikni rivojlantirishning kuchli vositasi sifatida yetarli darajada qo'llanilmaydi. O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarida tarixiy manbalarni o'rgatish bo'yicha maxsus darslik, uslubiy qo'llanmalar va o'qituvchi tarbiya dasturlar yetarli emas. Uchinchidan, xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, yetakchi universitetlarda (Harvard, Oxford, MIT, Stanford va boshqalar) birlamchi manbalar bilan ishlash metodikasi ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylantirilgan va talabalarning tanqidiy fikrlash hamda analitik ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirish imkonini bergan. Digital Humanities konsepsiyasi joriy etilgan universitetlarda talabalarning research ko'nikmasi va mustaqil fikrlash qobiliyati ancha ko'paygan.

To'rtinchidan, raqamli ta'lim muhitida tarixiy manbalardan foydalanish masalasi nisbatan yangi tadqiqot yo'nalishi bo'lib, buning sabab shundaki, raqamli transformatsiya yaqinda kuchga kirdi va uning ta'limdagi ta'sirlari ham kechikib qolgan. T.Mills Kelly, S.Robertson, D.J.Cohen va R.Rosenzweig (raqamli tarix), P.Seixas va T.Morton (tarixiy fikrlash) kabi xalqaro olimlarning ishlarida bu yo'nalish o'z aksini topgan. Beshinchidan, zamonaviy raqamli texnologiyalar tarixiy manbalar bilan ishlashning yangi usullarini yaratmoqda. Raqamli arxivlar, elektron kutubxonalar, ma'lumotlar bazalari, GIS texnologiyalari, matnni optik tanib olish (OCR) tizimlari, sun'iy intellekt yordamida matn tahlili, big data tahlili va boshqa zamonaviy vositalar tarixiy manbalarni ta'lim jarayoniga yangicha shaklda integratsiya qilish imkonini bermoqda.

XULOSA

Tarixiy manbalar talabalarning axborot-analitik kompetentligini rivojlantirishning noyob va samarali vositasidir. Raqamli transformatsiya sharoitida, katta hajmdagi axborotni boshqarish zaruriyati yuzaga kelganida, tarixiy manbalar bilan ishlash tajribasi tobora muhimroq bo'lib oqmoqda. O'zbekiston o'tgan va hozirgi zamonda yaratilgan tarixiy manbalarning boy xazinasiga ega, bu manbalarni pedagogik amaliyotga to'g'ri kiritish bugungi ta'lim islohotlarining

asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak. Tarixiy manbalar asosida talabalarning axborot-analitik kompetentligini rivojlantirish jarayoni:

Tarixiy manbalarning tuzilmasi, turi, xususiyatlari va o'zgarishi talishi haqida chuqur tushunishni talab qiladi;

Raqamli transformatsiya sharoitida yangi didaktik vositalar (e-kutubxonalar, raqamli arxivlar, matn tahlili dasturlari, GIS) va usullarni qo'llanishni zarur qiladi;

Interfaol va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari, guruhlashgan ishlash, loyihali faoliyat va diskussiyalarni talab qiladi;

O'qituvchi va talabalarning faol va soda'pli hamkorligini zarurlaydi;

Mustaqil tadqiqot ishlarining va loyihali faoliyatning ahamiyatini ko'rsatadi;

Ta'lim muassasasining material-texnik bazasini raqamli vositalar bilan ta'minlanishini talab qiladi. Shu sababli, tarixiy manbalar asosida talabalarning axborot-analitik kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish O'zbekistonda kasbiy ta'lim sohasida dolzarb muammo bo'lib qolmaqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Valeeva, R. A., & Bushmeleva, N. A. (2016). Forming Analytical Competency of Higher School Students. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 11(8), 3137-3148.
2. Perminova L. Methodological Bases for the Development of Students' Analytical Abilities using Research Activities / L. Perminova, K. Shykhnenko, V. Yatsenko, H. Stets, T. Valentieva // *Seminars in Medical Writing and Education*. — 2025. — № 4. — 427.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni.
4. OECD. *Learning Objectives: PISA 2025 Framework*. - Paris: OECD Publishing, 2023.
5. Xutorskoy A.V. *Pedagogika. Interaktiv kursi*. – M.: Akademiya, 2004. – 368 bet.
6. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. - М.: Исследовательский центр, 2004. - 42 с.
7. Webber S., Johnston B. *Information literacy in the workplace*. - London: Routledge, 2000. - 304 p.
8. ACRL. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. - Chicago, 2000. - 18 p.
9. ACRL. *Framework for Information Literacy for Higher Education*. - Chicago, 2015. - 24 p.
10. Nishonaliyev U. *Kompetentlik-asosiy ta'lim paradugmasining yadro*. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 89 bet.

11. Muslimov N. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish. – Toshkent: TDPU, 2008. – 156 bet.
12. Xodiyev B. Ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: TDPU, 2019. – 245 bet.
13. Sharipova D. Tarixni o'qitishning yangi usullari. – Toshkent: Sharq, 2019. – 189 bet.